

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННЕР БОЛГАШ «ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДАР-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвөдүниң
Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Сөвөдүниң
президиумунуң өмүзүннүң
шаңнаары бола:

КЫЗЫЛ ХОРАЙДАН
Беш уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
медалы» медалдың II чергези-
биле

Тамара Леонидовна Герман
—Сельхозтехкумунуң АТБ-
ниң экономисти.

Татьяна Самдановна Кара-
Сад—республиканың Министр-
лер Чөвүлгөсүнүн Херектер эр-
гелелиниң техникалыгы.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН
Сес уругу божаан болгаш
кижизиктен иени «Иенин ал-
дары» ордениниң II чергези-
биле

Мария Кочкарова Лама-
жик—район садыгжызы.

Чеди уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
алдары» ордениниң III чергези-
биле

Ирина Араптановна Донгу-
рак—«Тээли» совхозтун ажил-
чыны.

Зоя Атышевна Иргит—Бай-
Тал ортумак школаның тек-
ажычыны.

Анчамаа Кууларовна Ху-
рек-оол—«Муриакчы» совхоз-
тун ажилчыны.

Ады уругу божаан
болгаш кижизиктен иелерни
«Иенин медалы» медалдың I чергези-
биле

Аратмаа Чажапановна Да-
бал—«Тээли» совхозтун
ажылчыны.

Чинчижаа Хертековна Карл
—Тыва септелге-тудуг трес-
тин СТЭ-ниң маалы.

Вера Киргисовна Конгар—
«Муриакчы» совхозтун уруг-
лар садыгжы ажалчызы.

Зоя Кужугетовна Саган—
Тээли сес чыл школаның
техажычыны.

Севилбаа Соптаевна Сенин-
«Тээли» совхозтун ажилчыны.

Фени Соптаевна Соин—
районун топ эмгелгенини са-
ныгаркызы.

Беш уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
медалы» медалдың II чергези-
биле

Елпаша Шамдыраевна Дам-
башай—«Муриакчы» совхоз-
тун ажилчыны.

Чекек Донгаковна Долаан—
район садыгжызы.

Караммаа Баштаковна Кара-
Донгак—«Муриакчы» совхоз-
тун уруглар садыгжы кижизик-
тен башчысы.

Клара Орбуевна Херте-
ковна—Тээли ортумак школаның
техажычыны.

Тамара Дамдыновна Чо-
чак—Тээли суурда өг-бүлө
ээзи.

**ЧӨӨН-ХЕМЧИК
РАЙОНДАН**
Тос уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
алдары» ордениниң I чергези-
биле

Дадар Сундук-Хазевна Куу-
лар—«Искра» совхозтун ажил-
чыны.

Өлөймэа Сундеевна Мон-
гуш—«Болшевик» совхозтун
аси-сидиниң ажилчыны.

Сес уругу божаан болгаш
кижизиктен иени «Иенин ал-
дары» ордениниң II чергези-
биле

Ады-кис Орус-ооловна
Монгуш—«Искра» совхозтун
садыгжызы.

Чеди уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
алдары» ордениниң III чергези-
биле

Валентина Давыдовна Дам-
башай—районун харылзаа бе-
дириниң почталыгы.

Любовь Бакуевна Монгуш
—«Искра» совхозтун ажил-
чыны.

Ады уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
алдары» ордениниң III чергези-
биле

Борбаан Кадир-ооловна
Куулар—районун амырал
хандыргалыгынын районда бу-
дурга эргелгенини ажилчыны.

Валентина Баяновна Куулар
—Шени суурда өг-бүлө ээзи.

Светлана Кожуевна Мон-
гуш—«Искра» совхозтун ажил-
чыны.

Серефима Кок-ооловна Саа-
я—районун топ эмгелгенини

сестра-хозяйкасы.

Зоя Кууларовна Серен-оол
—Чадаананың №1 ортумак
школаның башчысы.

Сономаа Түлүшевна Сертин
—Баажы-Алаак ортумак шко-
ланың техникалыгы.

Беш уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
медалы» медалдың II чергези-
биле

Тамара Димыловна Донгак
—«Чара-Бажи» совхозтун
садыгжы.

Римма Достай-ооловна Мон-
гуш—«Болшевик» совхозтун
ажылчыны.

Тамара Чамбаловна Монгуш
—«Болшевик» совхозтун эконо-
мисти.

Тоорук Седеновна Монгуш—
«Чара-Бажи» совхозтун
ажылчыны.

Евдокия Таловна Окан—суг-
гарыста системаларынын Ча-
даана эргелгенини ажилчыны.

Өлөймэа Чадамбаевна Ондар—
Чадаана №6 ХПТУ-
нун повари.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН
Сес уругу божаан болгаш
кижизиктен иени «Иенин ал-
дары» ордениниң II чергези-
биле

Мария Мадир-ооловна Ондар—
«Тинделге» совхозтун
ажылчыны.

Ады уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
медалы» медалдың I чергези-
биле

Мария Доржуевна Лама-
жик—«Тере-Хөл» совхозтун
ажылчыны.

Зинаида Түлүшевна Маады
—«Тере-Хөл» совхозтун ажил-
чыны.

Беш уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
медалы» медалдың II чергези-
биле

Ады-кис Докпал-ооловна
Амай-оол—«Тинделге» совхоз-
тун ажилчыны.

Елпаша Сергеевна Дымгай-
оол—«Тере-Хөл» совхозтун
ажылчыны.

Кара-кис Кок-ор-ооловна
Лопсан—«Кок-Тей» совхозтун
ажылчыны.

Клара Чада-ооловна Мон-
гуш—Кур-Чер ортумак шко-
ланын повари.

ӨВҮР РАЙОНДАН
Чеди уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
алдары» ордениниң III чергези-
биле

Кандидатка Санчевна Дон-
гак—«Коммунизм» орук-
совхозтун ажилчыны.

Чодураа Монгуш-ооловна
Монгуш—«Кызыл туз»
совхозтун ажилчыны.

Чүсүкпен Чылбак-ооловна
Монгуш—районун топ эм-
гелгенини саныгаркызы.

Ады уругу божаан болгаш
кижизиктен иени «Иенин
медалы» медалдың I чергези-
биле

Зоя Шагаровна Давыдовна—
район ажилдагы.

Беш уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
медалы» медалдың II чергези-
биле

Зоя Киргисовна Арагачы—
«Торгалгы» совхозтун ажил-
чыны.

Чекек Хүрештебеовна Мон-
гуш—районун топ эмгел-
генини ээси сестреси.

Кис Очуровна Ооржак—
«Кызыл туз» совхозтун
ажылчыны.

Оюмсаа Монгушовна Оор-
жак—ВЛКСМ райкомунуң
машинкачыны.

Зоя Монгушевна Очур-оол
—«Коммунизм» орук-
совхозтун ажилчыны.

Серефима Дамыновна Сала-
чак—Хандагайтын аси-сиди-
ниң ажалчыны.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН
Чеди уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
алдары» ордениниң III чергези-
биле

Кара-кис Томасовна Дугур
—Шивинг суурда өг-бүлө
ээзи.

Кызыл-Уруг Даныновна
Хорундай—«Саян» совхозтун
ажылчыны.

Беш уругу божаан болгаш
кижизиктен иелерни «Иенин
алдары» ордениниң III чергези-
биле

Тыва АССР-ниң Дээди
Президиумунуң Чарлыы

Тыва АССР-ниң Дээди
Президиумунуң Чарлыы

Кызыл хоорай,
1983 чылдың сентябрь 27.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

Чурттуң малчыларында күс-
түн баштайгы чартыкыны ады-
лар-сарыг үзүн кайгамчыктыг
болуушкун-биле демдегелеттин-
ген. 1982—83 чылдың кышкы
үзүндө мал кыштагындагы
кышкы чедикшииниң эртки-
рер, мал ажылынын продук-
туларын бүдүрерин болгаш
беткезирин көүдөлдөр дээш
Бүгү-эвиле социалисттик эс-
кекчилерин түндүктөргө СЭКП
ТК, ССРЭ-ниң Министрлер
Чөвүлгөсүнүн, Профсоюздар
Экилдерииниң Бүтү-эвиле
Топ Чөвүлгө болгаш ВЛКСМ
ТК Чокула чаз көргөш, эки-
лешкен 8 республиканы,
33 автономну республикалар-
ны, крайларын, областтарын,
200 кээзи районнары база
1000 колхоздарын, совхозтар-
ны, ажил-агымдар арасында
болгаш өскө-даа бүдүрүлгө-
лөрин, организациаларын ча-
рыштын тилекчилери кылдыр
салаан болгаш.

Ол айтыр дугайы күзүп
алдым дугайында эң бедик
бүдүрүлгө көргүзүлгөни те-
дип ады дээш коллективтериниң
патриоттук шимчээшкенини,
малдын баш санын камга-
лап арттырып хандылар ба-
ла оон продукттулун бедикте-
деш күш-ажылы күжениш-
кенине бедик үндөшкөнини
берген. Көзү ажал-агымдын
мындагы күзүп адырында ол
чагай көргүзүлгөни кижизик-
тен санын салгы-сеткини өрт-
түп келер-дир.

Кышкы үеде ниятизи-биле
чуртка ээти, сүтү, чуурлар-
нын бүдүрерин боттуу-биле
өстүрерин хандыргай, ол про-
дуктуларын күрүнениң садып
алырынын планнарын чедикши-
ниң күсүткөргө. Чинчээлде-
ге, октябрь—июнь дүргүзүндө
эңт бүдүрер 5 хуу, сүт—10
хуу көүдүз. Чайгы оларла-
дымшкын үзүндө дыка хей
ажыл-агымдар чедип алган
чүдүлгөни улам улгаттырган.
Ынчалзажок чамдык черлерде
улам өзүп орав аргаларын
долу кемээрге ажилдагылар
турар, улуг четестер болгаш
алдагдалда бар.

СЭКП-ниң XXVI съездинин
шпиитерлеринде, ССРЭ-
ниң Аш-чөм программасында
мал ажылынын талазы-биле
онза чугула, харымсалалыг
сорулгалар салдыган. Ады-
нык хөгжүдүлгөни темпизин
чонун дүргө өзүп орав не-
гелде-хергелдериниң амын-
зында дүшүптей турар, ына-
чангай бөтүтү бургулаар-
дашкынар-даа айтыртылган
чидик бүдүртүүн ама-дай дү-
жүрбей турар. Мал ажылы
үзүн бедик негелдериниң
долу харымлаан турар тал-
за, көчүр хейни кылдыр апар.
Ынчангай ол сонуларга
болбас сагыш салымшыны-
ны фермалар мастерлериниң
күш-ажылы күженишкени-
нен бөгүн херек кырында
илергелестинип турар.

Мал ажылы—шамчы
фронт. 1983/84 чылдың кышкы
үзүндө мал кыштагындагы
кышкы чедикшииниң эртки-
рер, мал ажылынын продук-
туларын бүдүрерин болгаш са-
дып алырынын көүдөлдөр дээш
Бүгү-эвиле социалисттик эс-
кекчилер ама-чөр болгонда улам
идекейлиг калбарып орав.
Чурттуң дыка хей сонуларын

да агаар-бойдустан байдалы
экижи, малды тургузу азы-
ралче чоорту шалчидериге
таарымчалыг байдалды тургу-
зуп турар.

Фермаларын кол курава-
ры—малдын баш саны бол-
гаш оон уксаа тынарларын
дыр. Мынчангай адырын
ажыл-ишчилериниң зоотехник-
терин болгаш мал эмчилерин
ажыл-херезин болуу-чогуу-
рунча дагы-дайын үнелер
көрүп турар бис. Күсүн эге-
лине чедир колхозтарда бол-
гаш совхозтарда мийистиги
бола малдын баш саны 95
миллион баш ашкан-ол дээр-
ге эртен чиддыл хамаарыш-
кы үзүндө деңизерге ора-
каш баш саны 1,5 миллион баш
хей болганы ол-дур. Ам ажил-
агымдарда 30 миллион баш
никер бар. Хаванынның
баш саны 2,7 миллион, хой-
ларын болгаш өшкүлөрин—
2,2 миллион баш көүдүз. Куштар
аймаа барык 18 мил-
лион баш көүдүз: олар ам
фермаларда 764 миллион
ажык баш апарган.

Статистика боуду боу-ла
кутаалай турар-дыр. Ынчал-
зажок өзүлдеги көргүзүлгө
улагынышкын чамдык чер-
лерде доктаамал эвес. Ынчал-
зажок чуртта куттарын
малдын болгаш куттарын
баш саны тургузуп келген
сорулгаларын шпиритерлерин
хандылар Сегидин кура-
выр-дыр. Сагыш салымшкын
чүл дээр, малдын баш са-
нын катан тургузыр, олар-
ны продукттулун бедикте-
рер ама-дай чүдүлгө. Мал
ажылындагы шимчээшкенине
бедиктеген болгаш оон кыш-
аар.

Микроклиматтын үжүр-
тузынын болгаш ажилынын
дугайында чүткө чангыс че-
жек. Хаян каажанынга агаар
температураны 3—6 градус
чедир куудалдырарга малдын
хонукта ортумак немей деңиз
өзүлдө 18—31 хуу ээжээр.

Соок кажаа чөмөгүнө ба-
рык бир ай уадыр болгаш
мал бүдүрүгө ошаптыр, не-
мей 154 килограмм чедир мал
чөмө тарааны негээр. Чар-
галдар кажааларын чогуу
температураның чедир кы-
лыдарында эргежок чутула
олаар чүдүлгө өргө-үшүн-
ден 3—4 катал хей болур.
Кышкы ферманын экономика-
зынга соок болгаш чамдык
чүткө калдыг салдарлыг болуу
моортай-на илден-дир. Чам-
дык эскертимей, хедерин
өтүр кажаа салгы бөтүн
улап каражаларга чедирер
болгай.

Колхозтиги керезин бол-
гаш фермаларга күш-ажылы
организациаларынын өскө-
дөшкөргө хандырылган ажил-
дарын, ажилдагыларын бай-
далдарын экижидер, эң бедик
бүдүрүлгө көргүзүлгөни
чедип алырында малдын
бүдүртүүн сонуларын бедик-
те-рер улап куудалдыр-дыр
дээрин чарыш тилекчилериниң
мунураактарын дүжү-
газы херечилер турар.

Адырын тус-тус көзөктө-
рин техникаг хандыргалы-
нын болгаш материалдыг че-
дикчезиниң деңизин чөр бо-
ганга улап салдырар. Ынчан-
гай агроулеттер комплекси-
нин бүдүрүлгөни болгаш
организациаларын азын-
га калы ажилдагыларын ба-
ла куудалдырар улам кийи
бизилгалар, шөбүлгөлөр
талалында бүтү хомч-биз-
илер бериникин болгаш а-
заматчын көчүтүр турар. Мал
ажылы—бүтү чонун херек.
Д. СМРНОВ,
СЭТА-нын хайгаракчымы.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ганизациянын болгаш адми-
нистрациянын кады ажилдап
кылганы социал программалы-
ны амыралда боттанышкын-
кының түнелер-дир. Ол со-
рулгаларга чыл бүдүрө 200
мун ажил левн акынын тус-
кайлап турар. Ол аш-ах-
рединерин бештин бир ке-
зин комбинатта чонун не-
гелде барааннарын бүдүр-
гөтүн оорулгаларың күсели-
биле хандырып турар. Бүдү-
рүлгө чиг-эдини артымышкы-
нарында белеп чүдүлгөни
болгаш өскө-даа кылыларын
чекте калбаа-биле бүдүрүп
эргелер.

Профвизелиниң эгелешки-
ни-биле садып комплекси-
н бүдүрүлгөни девискээринге
база туткай. Аш-чөм мага-
зын болгаш амыралда хан-
дыргалыктын бүдүрүлгөни
комплексини составында кирип
турар. Пес-тавын аргычыла-
ны ажилдап эгелээр мурунда
чагыл калы аш-чөм бара-
нары ажил аш-чөм со-
дууда ап, үени камнап турар.
Комбинаттын чогулза спорт
шадерин база дөрип кылган.

**ЧИГ-ЭТТИН ЭВЭЭШ
ЧАРЫГДААР—ХӨЙ
ПРОДУКЦИЯНЫ АЛЫР**
● БУДАПЕШТИ. «Эвэеш
продукцияны чарыгдалыг хей
продукцияны алыр дээш» деп
лозунун ады-биле социалист-
тик чарыштын Венгриянын
бүдүрүлгө коллективтеринде
калбартып турар. Чарыштын
мурунку оловунда автобус
түдүлүүн «Икарус» заводун
болгаш Дьерин «Раб»
заводунун, Веспремниң «Ба-
кон» комбинатынын ажил-
чылары чоруп турар. Техно-
логияны сайырагылжыларын
ны чарыштын, чогадыкчы-
ларын шимчээшкенин бүдү-
ринге материал хей кесер
кызырларын күсели-биле
олап чиг-эттин улап камна-
зын чедип ап туралар.

Республиканың үлөтүр бу-
дүрүлгөтери бо чылдын чүткө
баштайгы чартыгында бөзүн
алырынын планнарын чедикши-
ниң күсүткөргө. Чинчээлде-
ге, октябрь—июнь дүргүзүндө
эңт бүдүрер 5 хуу, сүт—10
хуу көүдүз. Чайгы оларла-
дымшкын үзүндө дыка хей
ажыл-агымдар чедип алган
чүдүлгөни улам улгаттырган.
Ынчалзажок чамдык черлерде
улам өзүп орав аргаларын
долу кемээрге ажилдагылар
турар, улуг четестер болгаш
алдагдалда бар.

ХАБРЕ ФРАНЦИЯГА ЧОРААН

ПАРИЖ. (СЭТА). Идже-
маның баш-чуртуу баштай-
гы Хабре Францияга чоран.
Ол ады Француз удуруткучу-
лар биле ужуражышкыны-
нын кылды, чуугала-
дымшкынын үзүндө Чадка
империалисттик интервенцияны
улам калбартырынын айтыр-
гыларын көргөни солдуну
дындамды турар.

Париж Чадта болушкун-
нарта дорту-биле холгарлап
эргеленин бидиндир. Чадта
Франциянын 3500 ажил на-
раштычуларын, дайымын само-
леттары, вертолеттары, тан-
кылары, бронетранспортерла-

ры, ракета чөпсектери, аар
үгөр-боолары хөдөин турары
бидиндир. Француз бо-чөп-
сектери «агаар көүдүрү» болгаш
далай-биле мынар октаары
үргүлчүлөр турар.

АЛБАНЫҢ ДОКУМЕНТИЗИ КЫЛДЫР

НЬЮ-ИОРК. (СЭТА). СЭКП
ТК-нын Чингине секре-
тары, ССРЭ-ниң Дээди Сөв-
дүниң Президиумунуң Дарга-
маа Ю. В. Андроповтун ме-
делелиниң текизин Кат-
тышкан Навиялар Организа-
цияны КНО-нун Кол (Ас-
самблеяны болгаш Аймак
чөк чорук Чөвүлгөни ала-
бынч тускай документизи

кылдыр тараткан. АКШ-тың
адемы администрациянын де-
легит херектеринге чоруду-
тур улагынышкын совет
уадурутканын калчар көрүп
турарын совет кижилерге, өс-
ке-даа улустарга болгаш ку-
рулгелериниң политиказын то-
ларгайларын дээш харысал-
галыг бүтү-де кижилерге ме-
делеле деинадып турар.

Колхозтиги керезин бол-
гаш фермаларга күш-ажылы
организациаларынын өскө-
дөшкөргө хандырылган ажил-
дарын, ажилдагыларын бай-
далдарын экижидер, эң бедик
бүдүрүлгө көргүзүлгөни
чедип алырында малдын
бүдүртүүн сонуларын бедик-
те-рер улап куудалдыр-дыр
дээрин чарыш тилекчилериниң
мунураактарын дүжү-
газы херечилер турар.

ДУВҮРЭЭЗИНИҢ МАНААШКЫНДА

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливан-
нын улауу дувүрээзиниң бай-
далда чурттап турар. Месла-
дежил турар талаар дөрт хо-
лу мурунда аткылажышкы-
нынын соксалдыр дугайында
дугуржулганы чедип алган-даа
болза, Бейруттун чамдык квар-
талдарында болгаш чурттуң
өскө-даа районнарында мын-
да уаду-дедил аткыла-
жышкынар бөсп, пулемет-
тар дамып дымалдып, бомба-
лар чаштып турар. Бейруттун

чурттар аразынын аэропорту
лаалгы хөдөө, ливан иайыс-
ында коммандан шык күштүп
болушкан.

Тель-Авив ливан девискээ-
рин хей кезин эжелешкан
турар болгаш Каттышкан
Штаттар Ливанны Чоокуу
Чөөн чүткө болуун шериг
базазы кылды алды дээш ол
бот-догуналар күрүнениң иш-
тики херектеринге туралында
холгарлажышкын үргүлчүлөр
турар.

ХӨЛЕЗИЛЕКЧИЛЕРНИҢ ЧӨНГӨЭЗИ

МАНАГУА. (СЭТА). Рей-
ганын администрациянын
бүтү талазы-биле хандырып,
белеткенин контролелюстуг
дээрбелерин сентябрь 28-тиң
даң бажында Коста-Риканың
талазында кызыгарын үрөп
эртектер, Ривас департаментте
Карденас болгаш Сапуа дээр
чурттажыкчы черлерин, а ол
ышкаш Пунья-Бланка кы-
зыгар пентуэун атактаал.
Хөлезилекчи илереттер ол үеде
аар минометтарын, граната-

меттарын, америк бүдүрүлгө-
ниң «М-16» дээр болгаш өс-
ке-даа боо-чөпсектерин ажи-
даан.

Школа болгаш амыдырал

ТЫВАНЫН ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

БИР ДЕМ-БИЛЕ

48-КИ СЕЗОНУНУН АЖЫДЫШНЫ

(Октябрь 8-тен 30-ге чедир РЕПЕРТУАРЫ)

8, 20, 26.	«ХАЙРААН БОТ» 2 незентиг драма Эгелээри 19.30 шакта.	В. Көк-оол
13, 15.	«КАДАЙЛАНЫШКЫН» 2 незентиг элдегит болушукун. Эгелээри 19.30 шакта.	
16, 30.	КОНЦЕРТ Эгелээри 19.30 шакта.	
21.	«КАРЖЫ ОЮННАР» 2 незентиг элдегит драма Эгелээри 19.30 шакта.	А. Арбузов.
22, 29.	«ТАЙЫП УЖАР...» 2 незентиг драма Эгелээри 19.30 шакта.	А. Дуларев.
9, 23.	«ХВИ-БИЛЕ ЧОРЗА-ДАА...» 2 незентиг драма Эгелээри 19.30 шакта.	А. Гельман.
16, 30.	УРУГЛАРГА ШИИЛЕР: «БРАЗИЛИЯНЫН ЭРТИНЕЗИ» 2 незентиг тоол. Эгелээри 12 шакта.	Н. Машаду.
	«УШ ХАВАНАН» Ыры, танчыгыш тоол. Эгелээри 12 шакта.	С. Михалков.

Коллективтик чагытлары 2-25-49, 2-35-88 телефоннар дамчыттыр хүлөп ап турар.
Билеттерни театрын кассасында 10 шактан 19.30 шакка чедир садып турар.

Вера Сергеевна Тагба Кызылдын педагогика институтун чокта дооскан. Ол ам наймысалдык №3 школасында эге класска ажилдап турар. Эрткен чылагы бирги классчылары ам 2-ги класска чедикширин өөренип туралар.

Анык башкы школанын комсомол организациынын ажилында иделкейлиг кирип турар. Ада-мелер ортузунга педагогика теманын бекселерин чорудуп турар.

ЧУРУКТА: Кызылдын №3 школасынын башкымы В. С. Тагба кичээл үезинде.
В. ТАНОВУН фотоз.

Өөредилге чыныгы баштайгы айы эрткен. Чадананын №3 школасында чус-чусуруглар парта артында олурган. Улус өөредилгенин тергенин Дарым Чымбаева Севенин 26-гы өөредилге чылы ол.

Ооң күш-ажылы, башкы өөреникчилери-биле Дарым Чымбаева он амык чыл ажилдаан. Ооң соонда Кызылда куррунның башкы институтун дооскан, бо хүнере чедир 7-10 класскара тыа дым башкылар ажилдап турар. Болуңуң башкылар турар эртенги өөреникчилерин согуругалы лаара тууду, ханы билиг-биле чепсегел турар.

СӨКП ТК-нын июнь (1983 ч.) пленумунун шийирлерин, эи Ю. В. Андроповтун аңаз чугаазы кичи бүрүзүң ажилыга харымсалгалыг болурун күштедирип, ажилды бүдүрүкчүлүгүң база шийирин өөреникчилерин хүлээндирип турар. Улус өөредилге ажилдакчыларын мурунда салыңган сорулдарын боттандыра, ырыга башкыны чогадыкчы чоруду, ооң идея-политиктиг билин, күлүктүгүң деңгели, методиктиг арга-дуржулгазы база кол черин ээлээр.

Чадананын №3 школасынын өөредилге-кижизилдегел ажилы шийирлиг, өөреникчилерин билинин деңгели бек деп турар. Ында эге болгаш үстүкү класскара анык-бүрү эрменер башкылары деминг ажилдап турарының херечин ол. Ооң-биле кады школанын материалдыг базазы быжыгып ора.

Силерини школалар районда эң улуг школаларын бирээни болгай. Ооң ажилы, башкылар-биле, коллективте муракчылар-биле тааныштырып көрүңерзе кандыгы?— деп школа директору Зинаида Тюлюшова Ооржактан айттырды.

Директор кезек боданып чоруй оожум чугалай-дыр: —Бисте коллективте оңа багай дартып, ээ-харымсалга чок ажилдап туралар, чок илалыг болур-даа журулуг. Ажил шагы үер, кичээлден оалдаар, кичээл үстүр чорук болбайн турар. Өөредилге-кижизилдегел ажилды бекке деңгелге тургузар дээш бир деминг ажилдап турар бис. Дорту-биле чугалааларга, нияти ажил багай эвес, Бистин башкыларының улуг нуруузу херезе башкылар. Эге-даа, үстүкү-даа класскара башкылар колдуу дээш эртенги.

Ол мыкшан муракчы башкыларын чок деп болбас. Ооң чижээне тыа дым башкызы Дарым Чымбаева Севени кирип болур-дур-дээш, Зинаида Тюлюшова ооң дугайында эвээш эвес чылыг сестерин чугалай-дыр.

Августа болган район-иң башкыларының чевү-лел хуралыга хоочун башкы Дарым Чымбаевана «Улус өөредилгенин тергенин» деп херек демдээш тыаыска. Ол каш чыл улаштыр районун тыа дым башкыларының методиктиг каттыжымының удурун турар. Тыа дымдыг методиказын ханызы-биле шигээдиң ап, хүн бүрүзе билин беккей чораш, Дарым Чымбаева ооң башкылашкыны улус саймарткайдыгы турар. Төрүн дымды эки билдирүр орус дымды болган өске-даа эртенгилер шигээдиң аларына уругларга делем орукту ажилды берип турар.

Коммунист башкы өөреникчилерге ханы билини бербашан, ада-не-биле быжык хан-ылаалыг ажилдап турар. Ооң казының өөреникчилери хүндүлөөчел болган кызымак-кай чорукту башкының хууда үлгер-кижээден өөренип ап чоруурлар.

К. МОНГУШ.

деп кинода беш харлыг бичин Машаның дугайын төөгөн. Уруглар садында карантин тургукан, Машаны алыр кичи чок. Херек кырында ол ада-мел, кырган ада-ачазы баш бар, харын-даа оларын ада-мел бек деп бар. Ажил-херез чал чок бо удурун ара-зында Машаны алыр кым-даа тыаылаан.

«Чел солдатчыга» деп киноң үнденинде амыдыралдан алынган таварыла кирген. Бичин ол күтүзе төөгөн улустун аразыга өскө, ачазы ыракта ажилдап турар. Оол эрес-дидим кичи кылдар эер күзүлдү. Херек апарза, буюлг солдат болука-сап. Аңаа чеди ак демир солдатчыга херек болуп турарын солдатын бижээ. Петушник суурда турттал турар Олеген Козмоука алычлар—бузулг чед солдат Пензелин, Викторин, Среда, Четверг, Пятница, Суббота деп солдаттар, Воскресенье деп сержант келген.

А. АЮНОВА.

ОКТАБРЬДА КӨРҮҢЕР

Аркадий Ваксберг биле Альбина Шульгинаң сценарийин дугаар «Ленфильм» киностудияга режиссер Валерий Гурьянов «Чирк хүндүс» деп чаз солун кинону тургукан. Ук кинону Аркадий Ваксбергини суд очигин дугаар тургукан. Эпирин хүлүгэн оолдарын хойуусу дымнап турган черден сывырып чорудуп турганын, оон-биле хол-башкан болушуктарыны мыа-докур көрсөк.

М. ГОРЬКИЙ аттыг киностудияга тургукан «Карантин»

төздө, ол маргылдааларны бектежерге сонгаралдыкчың чокка эделер кирер деп турарын К. Кампоанес мелегезин.

Хүн айттырың дугаар Топ комитеттин хуралында 1984 чылда кол-кол маргылдааларын организастар дугайында айттырың тургукан болганда, делегейге бирги чер дээш маргылдаалың ийи чымыл хуусаанын тургузар санал талазы-биле маргылдаа турп келген. Совет делегацияның кижизилери, оларын-биле кады делегей чемпионнары А. Карпов биле М. Чибурдакидзе амгы үеде күштүг бооп турар үн чымыл хуусааны хевээр арттырзе кайдыгы деп саналдаанар.

Шыдыраа МАРГЫЛДААЛАР БОЛУР

МАНИЛА. (СЭТА). Делегейини шыдыраа федерализмни (ФИДЕ) 54-ку конгрессине ФИДЕ-нин Топ комитетини эртен вторникте болган эртенги хуралында Делегейини шыдыраа федерализмни президентини К. Кампоанес совет гроссмейстерлер Г. Каспаров биле В. Смысловтун оон мурунда болуңуң турган деп шийирлээни күш чок болдуруңуң дугайын чардаш, делегей чемпионнары ат дээш ойнаарларың чартык түшүл маргылдааларың оларын кижизиле-биле болурун мелегезин. Каспаров—Корной, Рибле—Смыслов оларын маргылдааларын бо чылына эртиниртер

төздө, ол маргылдааларны бектежерге сонгаралдыкчың чокка эделер кирер деп турарын К. Кампоанес мелегезин.

Хүн айттырың дугаар Топ комитеттин хуралында 1984 чылда кол-кол маргылдааларын организастар дугайында айттырың тургукан болганда, делегейге бирги чер дээш маргылдаалың ийи чымыл хуусаанын тургузар санал талазы-биле маргылдаа турп келген. Совет делегацияның кижизилери, оларын-биле кады делегей чемпионнары А. Карпов биле М. Чибурдакидзе амгы үеде күштүг бооп турар үн чымыл хуусааны хевээр арттырзе кайдыгы деп саналдаанар.

Оон аңгыда ол ховар тураскаал чуруктарың камгалал аларың талазы-биле чугула хемчеглерин актыга база айткан турал-ла, олар хуусеттинизин. Чижээ, СССР-ниң ЭА-зынң Археология институтуңуң Устүгү-Енисей экспедициязы (начальник М. А. Девлет) актын тураскаал чуруктарың черин шийирлээни 1981 чылдың орнуңа 1983 чылда чедир шийирлээ дугайында айткычылар күтүспези, республиканың тураскаалдар камгалалың чоругуң организациаларыңа эртен отчоттарың дуадавази, көжүрү болуп петроглифтерин амгыдаа чедир тодратпаан, тураскаал чуруктарың кино, чурумалдарын ам-даа бербез бооп турар. Актыда айтканың дугаар алырга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чуву-лениң суг хөлөөзүң ки-дизин чурукту хая-лаштарың үндүр сөөртүрүңүң талазы-биле техниктиг аргалар, акша, херези тускайларың болган ону күтүспези чери тодратканың талазы-биле 1977 чылда чедир эвес, харын үеде беккей чедир күтүспези. Моон алгаш көрө, «Литературная газета» солун

КУЛЬТУРАНЫН ТУРАСКААЛДАРЫ— ЧОННУН БАЙЛАК ЭРТИНЕЗИ

СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чуву-лени 1977 чылда тускай докталаң үндүргөн, мыа Тываның төгүлүң болган культураның оңаа оңаа чугула 59 тураскаалдарын болган. Маалымат мурунда хөй-интиг ажилдакчылар, интеллигенттер, эртенги болган уран чүдүлүг ажилдакчылары тайбың дээш соруктуг демисечилер болуп дээни ол-дур.

—Моңг грек уускаа бараан бооп турар муракчы Грецияны кызымаларының дагына-даа чер кырың бугу-ле ак сепкилд кижилерини каржы-карыс чаргалаларга, күчүлөөниң болган мөчүлөгелге ууру, хосталга, демократия, социал депшике болган тайбың дээш демиселиңе база-ла бараан болурун күзээр мен—деп, М. Теодоракис түңгелде чугалаан.

Ленинни ады мээң бугу амыралың-биле ханы холбайлыг—деп, ол чугалаан.—Ленинни тайбың дугайында чыгыларын бугу кижилерини, бугу уластырың ээрин, күтүспези бугуң кайжыңалың-даа артык эргежок чугула. Ол чүд дээрсе, ак сепкилд кичи бүрүзү, хамыктың мурунда хөй-интиг ажилдакчылар, интеллигенттер, эртенги болган уран чүдүлүг ажилдакчылары тайбың дээш соруктуг демисечилер болуп дээни ол-дур.

—Моңг грек уускаа бараан бооп турар муракчы Грецияны кызымаларының дагына-даа чер кырың бугу-ле ак сепкилд кижилерини каржы-карыс чаргалаларга, күчүлөөниң болган мөчүлөгелге ууру, хосталга, демократия, социал депшике болган тайбың дээш демиселиңе база-ла бараан болурун күзээр мен—деп, М. Теодоракис түңгелде чугалаан.

алымшының, партияның, революцияның, дайының болган күш-ажылың хоочунары-биле ужуражырың ба-ырылг бугуалың ол тураскаалдарың чанынга кылып, кижизилерин ужуру-дуалыг удуз ажилдарын чорудуп турар.

Хаммааты дайының үезинде Таралашкы тукушукунуңа киришкес кызыл партияларга аалар болурун Эрзин районун Чоа-Орук сурунда тургукан тураскаалдың чанынга барып, гитлеризм фашизмни ашкан совет улустун тилигезин чылым-чаа демдегези чаагай чачыл болу берген. Тывага Төгүлүң болган культураның тураскаалдарын камгалалың бүгү-россия интеллигенци республика салбырын 1966 чылда тургукан. Ол болуңуң хөй санын активчилер болган коллективтик кечигүнери-биле кады Тываның девискээри төгүлүң тураскаалдарын камгалал, кагаалар талазы-биле удуз ажилдарын кылып чоруткан. Интеллигенци кечигүнери ол бүгүң түңгелде сөөлү чылда 2,7 каттап көвүдэн. Олар тураскаалдарын пропагандалап, камгалал талазы-биле удуз ажилдарын кылып турар. Сөөлү бүдүрү-чартык чыл шийирде олар 250 хире лекциялары болган шийирлелдерин чоңа кылаан. Интеллигенци Бик-Хем, Барыш-Хемчик районда салбырында болган Кызылдың №2 школасында, тубдиспансерде, «Улуг-Хая» совхозта болган өске-даа черлерде интеллигенци эге организациалары ажи ажилдап турар. Интеллигенци активчилери А. П. Му-жиков, И. Д. Шара-Хөм, М. Х. Маңай-оол, И. Ш. Очур болган өскелерин-даа эки ажилды база демдегелер ужуру-луг Интеллигенци салбыры республиканың Культура министрствозу-биле кады Тываның 40 чылыга утухтур тускай хемчеглерин кылаан, боттандырып чорудуп турар.

Төгүлүң болган культураның тураскаалдарын камгалал, байылар талазы-биле ажилда удуз чепстеринг барын

аңаа, ачазы ыракта ажилдап турар. Оол эрес-дидим кичи кылдар эер күзүлдү. Херек апарза, буюлг солдат болука-сап. Аңаа чеди ак демир солдатчыга херек болуп турарын солдатын бижээ. Петушник суурда турттал турар Олеген Козмоука алычлар—бузулг чед солдат Пензелин, Викторин, Среда, Четверг, Пятница, Суббота деп солдаттар, Воскресенье деп сержант келген.

Оон аңгыда ол ховар тураскаал чуруктарың камгалал аларың талазы-биле чугула хемчеглерин актыга база айткан турал-ла, олар хуусеттинизин. Чижээ, СССР-ниң ЭА-зынң Археология институтуңуң Устүгү-Енисей экспедициязы (начальник М. А. Девлет) актын тураскаал чуруктарың черин шийирлээни 1981 чылдың орнуңа 1983 чылда чедир шийирлээ дугайында айткычылар күтүспези, республиканың тураскаалдар камгалалың чоругуң организациаларыңа эртен отчоттарың дуадавази, көжүрү болуп петроглифтерин амгыдаа чедир тодратпаан, тураскаал чуруктарың кино, чурумалдарын ам-даа бербез бооп турар. Актыда айтканың дугаар алырга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чуву-лениң суг хөлөөзүң ки-дизин чурукту хая-лаштарың үндүр сөөртүрүңүң талазы-биле техниктиг аргалар, акша, херези тускайларың болган ону күтүспези чери тодратканың талазы-биле 1977 чылда чедир эвес, харын үеде беккей чедир күтүспези. Моон алгаш көрө, «Литературная газета» солун

аңаа, ачазы ыракта ажилдап турар. Оол эрес-дидим кичи кылдар эер күзүлдү. Херек апарза, буюлг солдат болука-сап. Аңаа чеди ак демир солдатчыга херек болуп турарын солдатын бижээ. Петушник суурда турттал турар Олеген Козмоука алычлар—бузулг чед солдат Пензелин, Викторин, Среда, Четверг, Пятница, Суббота деп солдаттар, Воскресенье деп сержант келген.

Оон аңгыда ол ховар тураскаал чуруктарың камгалал аларың талазы-биле чугула хемчеглерин актыга база айткан турал-ла, олар хуусеттинизин. Чижээ, СССР-ниң ЭА-зынң Археология институтуңуң Устүгү-Енисей экспедициязы (начальник М. А. Девлет) актын тураскаал чуруктарың черин шийирлээни 1981 чылдың орнуңа 1983 чылда чедир шийирлээ дугайында айткычылар күтүспези, республиканың тураскаалдар камгалалың чоругуң организациаларыңа эртен отчоттарың дуадавази, көжүрү болуп петроглифтерин амгыдаа чедир тодратпаан, тураскаал чуруктарың кино, чурумалдарын ам-даа бербез бооп турар. Актыда айтканың дугаар алырга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чуву-лениң суг хөлөөзүң ки-дизин чурукту хая-лаштарың үндүр сөөртүрүңүң талазы-биле техниктиг аргалар, акша, херези тускайларың болган ону күтүспези чери тодратканың талазы-биле 1977 чылда чедир эвес, харын үеде беккей чедир күтүспези. Моон алгаш көрө, «Литературная газета» солун

Барыш-Хемчик районун «Бижиктиг-Хая» деп даңдаа Болга-Бурганың дүрүзүң күй турган. Школачыларың суг өскөртүң келген кижилер турп шалкыш, сөөртүр апарган бооп турар. Тывага ийи дүңгүлгүң ийи күй турган. Оон бирөөн Уругула (Улуг-Хем район) турар болган ол база-ла үрелиң азы суг хөлөөзүң алаңаң кире берип болуп байдалың апарган.

Улуг-Хем районун Лаг-Ужу деп черде амгы үениң тураскаалы шуут хайгарал чок, багай байдала турар. Кызылда революцияның дайының болган күш-ажылың хоочунарының, литератү-риниң болган уран чүдүлүг сурагыл ажилдакчыларың хөөрлериң кырында тураскаалдарың база-ла көрүш чок байдалың.

Төгүлүң болган культураның тураскаалдарын камгалал, кагаалар талазы-биле удуз ажилдарын кылып чоруткан. Интеллигенци кечигүнери ол бүгүң түңгелде сөөлү чылда 2,7 каттап көвүдэн. Олар тураскаалдарын пропагандалап, камгалал талазы-биле удуз ажилдарын кылып турар. Сөөлү бүдүрү-чартык чыл шийирде олар 250 хире лекциялары болган шийирлелдерин чоңа кылаан. Интеллигенци Бик-Хем, Барыш-Хемчик районда салбырында болган Кызылдың №2 школасында, тубдиспансерде, «Улуг-Хая» совхозта болган өске-даа черлерде интеллигенци эге организациалары ажи ажилдап турар. Интеллигенци активчилери А. П. Му-жиков, И. Д. Шара-Хөм, М. Х. Маңай-оол, И. Ш. Очур болган өскелерин-даа эки ажилды база демдегелер ужуру-луг Интеллигенци салбыры республиканың Культура министрствозу-биле кады Тываның 40 чылыга утухтур тускай хемчеглерин кылаан, боттандырып чорудуп турар.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызылдың педагогика институту 1983-84 өөредилге чымында белекел салбырыга өөренирине чалап тур. Белекел салбырыга физика болган математика, филология, эге өөредилге факультеттерини кирери-биле алычкылары белекелээр. Кичээлдер декабрь 1-ден эгелээр. Өөренир хуусаази 7 ай. Белекел салбырыга ноябрь 23-те болуп чугалаа-жышкының сөөлүңе хүлээп алар.

Белекел салбырыга бир чыл ажил стажыг, совхозтар-ның үлөтүр бүдүрүлгелерини, харылааның болган транс-портун, туудуңуң болган хергекчилер кооперацияның ажилчылары, шеригде халакы келгенери болган ийи чыл хире школарга ажилдаан пионер вожаттарың хү-лээп алар.

Киресине эргежок чугула документалар: Ортумак эртен дугайында документ. Күш-ажыл дентеринг хоолгазы. Ажилдап турар чериден чорткан бижин болган үш кижизилг ат салгың характеристика. 364 кичээлдегел 8 фото-чурук. 364 кичээлдегел 8 фото-чурук. Документаларың дараалында адресче чорудар: 667000, Кы-зыл хоорай, Ленин кудумчуу, башкы дугаары 34, педагогика институтуңуң белекел салбыры.

Республиканың киноэкра-ден кино үнүп эгелээр. Кино-ну «Ленфильм» киностудия-зынга үндүргөн.

Солун неделяда 6 каттап үнер. Чыгыр № 2014. TC-01592

Тыва АССР-ниң Ном үндүр чер, полиграфал болган ном садының-хоректеринг талазы-биле күрүне комитетинг типографиязы. (Кызыл, Шегинжа болган Кравченко кудумчуу, бижик № 1).

667000. Кызыл. Шегинжа болган Кравченко кудумчуу бажы № 3 Телефоннары: Редакторун 2-24-63, редакторун ораакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарының 2-23-35, партияны амырал болган үлөтүр ки-дизистерин 2-31-75, пропаганда болган совет тургузу ки-дизистерин 2-37-13, чылаа ки-дизистерин 2-41-27, информатика ки-дизистерин 2-23-54, культура ки-дизистерин 2-23-54, өкөөз ажил-агый ки-дизистерин 2-21-47, корректорларың 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-43, солун кичей баралга 2-32-75 телефонче долаар.